

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 2.

V Ljubljani, 15. januarja 1884. l.

XXIV. leto.

Ženska vzgoja.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

22.

„Vsi pojte rakom žvižgat
Lažnjivi pratikarji!“ Preširen.

Filozofi, ki sedé „od zore do mraka, od mraka do dné“ za pečjó, in katerih duševni proizvodi so odvisni več ali manj od večje ali manjše temperature peči, ti filozofi trdijo, da so ljudje po mestih bolj nemoralični, nego na kmetih. S ponosom kažó oni na Rovte, ter pravijo: Tje pojdi pregrešna duša, tam bodeš videla, kakó se živí čednostno! Lepa hvala vam vi, zapečni filozofi. Toda jaz vam ne verjamem vsega kar takó. Tudi v Rovtah ni več one nepokvarjenosti, kakor je bila ta čas, ko se je vaš pra-pra-praded ženil. Resnica je, da se po mestih izlega popačenost; ali ona ne ostane le v njih, ampak zapustí tudi mestno ozidje, ter gre potem h kmetu, kateri se je tudi poprime, ter se je še huje drží potem, nego meščan. Tudi Rovte niso več one čestitljive Rovte, o katerih poje takó krasno naš Preširen. Tudi v Rovtah rabijo užé na mestu besede: popačen tujko „ferderban“; in s to „ferderbano“ tujko je prišla tudi „ferderbanost“ tje.

Ali da niso Rovte dan danes tudi užé tako pokvarjene, kakor večja mesta, kriv je temu le vzrok, da nimajo v njih ljudje toliko sredstev, nego po mestih. Rovtar greší bolj na tihem; njega pregrehe ne pridejo tako lahko v časopise, kakor meščanske, in zato, ker se tako redko čuje kaj o njem, sodijo in sklepajo zapečni filozofi: Rovtar je moraličen skozi in skozi.

Meščan ima več priložnosti, da se popači. Prvič ima on več potrebščin, nego Rovtar. On uživa lahko mnogo pikantniša jedila in pije pijače, katere mu prehitro razgrejejo krí. In kaj sledí temu? Človek, kojemu je zavrela enkrat krí, ne vpraša rad, je-li to prav, kar hočem storiti, ali ni prav. A kdor se ne vpraša vedno tako pri svojem dejanji in nehanji, ta zaide prelehko na kriva pota.

Toda Rovtar — porekó oni prej imenovani modrijani — Rovtar ne vé o vsem tem nič. Žganjci in mleko, pri katerem se tako dobro imá, kakor kralj pri pečenki, ga ne zapelje na kriva pota. — Res je, dragi moji premodri modrijani: žganjci in mleko še ni nikogar zapeljalo, ali vaš Rovtar pije tudi žganje. In to ga bode pokopalo. Le zapustite malo vaš prostorček za pečjó, ter idite malo ven v bližnjo vasico. Stopite v prvo gostilnico, ter oglejte si malo pivec in njih pijačo. Ne bodete jih našli mnogo, ki pijó vino, največ jih je, ki si namakati menijo grlo z žganjem. Vino je predrago; kmetič

nima toliko borov, da bi se mogel opijaniti ž njim, in zato pije žganje. Pijan vender mora biti kmet vsaj vsako nedeljo; če ni, meni, da ni človek.

Dosti se je užé pisalo in govorilo zoper to pijačo. Po neki národní pripovedki so stavili trije hudiči v peklú, kateri izmej njih bode največ ljudi pripravil v pekel. Podali so se na zemljo. Prvi je učil ljudi vojskovati in pobijati se. Spravil jih je mnogo v pekel, vender ne toliko, kakor drugi, ki jih je učil kvartati; in ta zopet tudi ne toliko, kakor tretji, ki jih je učil piti žganje. Ljudstvo samo je tedaj obsodilo to pijačo, a vender jo pije tako rado.

Žganje oslabí teló. V slabem telesu biva — po nekem pregovoru — tudi slab duh. Slabo teló je pravo gnjezdo vseh grđih strasti; in čem slabeje postaje ono, tem močneje postajajo strasti. Zato žganje ni samo vir hitrega propada telesnega, nego tudi vir ne-nravnega življenja.

Zastonj je vse, kar se piše zoper to pijačo, dokler ne bode postalo boljši kup vino in pivo, in dokler ne bode izprevidel kmet, da mu ni treba biti pijanemu vsako nedeljo. Ni ravno potreba, da je vino in pivo tako drago; ali vinski kupčevalci in pivarnarji ne bi mogli imeti drugače toliko premoženja, kakor ga imajo zdaj.

Drugič se meščan mnogo ložje spači, nego kmet, ker mnogo ložje prebira proizvode neke literature, katero je iznašel neki četrti hudič. V to vrsto spadajo pred vsem oni tako zvani „pikantni“ romani, kateri imajo sicer prav nedolžne naslove, v časih še celó kak rek iz sv. pisma. Ali njih vsebina je pravi strup, kateri srka človek v sé dostikrat prav ne vedé. In žalibog, ti romani ne ostanejo le v mestih, kjer so se izlegli; opravičniki z mogočnimi culami tacih knjig gredó na vse vetrove, strupit z njimi tudi kmetsko ljudstvo.

In čudimo se potem, ako se zgodi kaka žalostna dogodba, in vprašujemo se: Kako je to mogoče? Kdo je naučil tega ali onega kaj tacega? A slednjič najde se le kaka knjiga, iz katere si je prisvojil ta ali oni návod k temu dejanju.

Kritika je užé davno obsodila te proizvode, in koliko se je užé pridigovalo v cerkvi zoper nje. Ali vender ljudje ne bodo nehali brati teh knjig, dokler jih vzgoja ne bode vtrdila popolno v dobrem.

Jezikove opómnje.

(Dalje.)

II.

Pred vsem nam je treba — enotne slovnice. „Slovníc imamo že lepo število“, piše g. S., „vender prave še ne, katera bi ustrezala dejanjskim potrebám“. In kaka bi morala ta „prava“ slovnica biti? Pred vsem: ne preumetna! „Tej novej slovnici bi bilo pač za podlogo vzeti Levstikovo; ali, da bolje rečem, njo bi bilo treba prirediti“. Oblike v tej slovnici morajo biti kolikor moči enotne, pravila določna in jasna, ki zahtevajo naravnost: edino takó imaš prav pisati! Nikjer ne sme biti niti najmanjše dvojbe, kakó naj se prav piše; pisatelj ne sme imeti na izbiro, da si vzame sam, kar mu najbolje ugaja!

Čemu n. pr. pišemo v rod. množ.: ljudi, ljudj (ta „j“ na konci ni potreben); živali, živál, živalij; bitkosti, britkóst, britkostij, — torej dve, tri oblike, ko bi nam vender ena popolnem zadostovala! Ali: velika mesta in velike mesta. Sklanja: vodja, vodje, vodji, in: vodja, vodja, vodju . . . Najboljši in narboljši. Onedve ste bili in „sta“ bili! Upognen in upognjen. S postrežno roko in s postrežnoj rokoj (jaz nimam nič zoper to, ako rabi pesnik zadnjo obliko, kadar je ravno potrebuje pri rimanji; a da bi tudi v prozi pisali: med mračnoj Muro in deročoj Dravo, poleg: mračno, deročo, — je pa vender odveč).

Obrniti, obrnil, obrnivši, in: obrniti, obrnol, obrnovši (nekateri pišejo celó: obrnuti) i. t. d. Po mojih mislih bila bi velika škoda za lepoglasje našega jezika, ako bi se oblike: „natisnoti“ i. t. d. obče vzprejela (primeri, kar o tem piše g. prof. Marn v svojih „Pomenkih o slov. pisanji“!) Sicer pa naj o tej stvari sodijo strokovnjaki! —

Navadno razlogujemo besede po izreki: meg-la, is-kra, zvez-da, suk-nja, ne-beš-ka. A v novejšem času poprijeli so se nekateri nasprotno pisave: me-gla, i-skra, zve-zda, su-knja, ne-be-ška. Tù se moramo odločiti za eno ali drugo, in kakor je upati, ostanemo pri starej, doslej (z malimi izjemami) obče navadnej!

Vrt ali vert? Tù ne moremo več dvomiti, kakó naj pišemo! Ogromna večina Slovencev vzprejela je novi nauk; le nekateri ravnajo se še vedno po starem pravilu. Todá v tej stvari, to je lahko vsakemu jasno, je ves napor zastonj. Kdor se neče udati, dela samo nepotrebne, škodljive razprtije; družega ne bode dosegel ničesar. Pisava: vert, terd, pert . . . sme se zdaj vsekako šteti mej očitne pravopisne hibe. — A besed, kakor: matern, srebern, Ogersko, cerkev, zopern i. t. d. vender ne bodemo pisali brez „e“ pred r^{om}?!

„Austrija, philosoph, classičen, chemia, prosa“, to je najnovejša jezikoslovna iznajdba! Tega nam je res še manjkalo! Lepe, lične oblike: Avstrija, filosof, klasičen, kemija, proza, gimnazija, Pavel . . . morale bi se torej umakniti tistim neokretnim: gimnasij, Paul, i. t. d.? Upajmo, da se to ne bode zgodilo!

Navadno se piše: Angležka, Francozka, možki, težko, bridkost, bržčas, z njim . . . a bolje in pravilneje je: Angleška, Francoska, možki, britkost, ž njim i. t. d. — Vsegdar, nigdar; dosledno se mora potem tudi pisati: gdo, gdar i. t. d.; a to se meni zdí vender preveč — na debelo. Sicer pa edinstvo tirja, da dosledno pišemo samo eno obliko, bodi si, katera hoče!

Tudi gledé pisave: lj, nj in šč smo si zeló navskriž. Omeniti hočem samo nekaterih slučajev: gnezdo, upliv, ljubezniv, lažniv, zategadel, prihodnost, daleč, ali: gnjezdo, upljiv, ljubeznjiv, lažnjiv, zategadelj, prihodnjost, dalječ . . .? — Prijatelj, -telja, ne: prijatelj, -tla; knjiga, ne: kniga; prednji, zadnji, ne: predni, zadni; kranjsk, ne: krajnsk. Pišimo: sedanjí, a, e, jutranji, a, e, namreč: sedanji, jutni, a, o. Še, ne pa: šče. Zemljišni ali zemljiščni? Ni ne eno, ne drugo prav; od samostalnikov na „išč“ morejo se izvajati samo pridevniki na „išk“, torej zemljiška knjiga, gledališka igra i. t. d. —

Še enkrat ponavljam: enotnih, določnih, jasnih slovniških in pravopisnih pravil nam je treba! Kjer koli mogoče, moramo se odločiti za samo eno, najboljšo obliko (pisavo); vse druge pa, ki nam niso neobhodno potrebne, moramo kot naopadne, nepotrebne iz slovnice in jezika iztrebiti. A kdo naj nam vse to storí? En sam človek nam tega ne more in ne sme izvésti. Kajti pri nas ima vsak svoj poseben okus, in posameznega človeka ne bi hotel, in pri zdanjih razmerah tudi ne bi mogel nihče poslušati. Moj predlog je: vsi slovenski jezikoslovci in pisatelji naj bi pri tej važnej nalogi sodelovali; in kar bi se po skupnem prizadevanji določilo, to naj bi potem obveljalo — za vselej!

Na ta način bi si ustvarili enotno slovnico. „Potem bi bilo skrbeti za to, da se ta slovnica vpelje v vse učilnice slovenske, kjer naj bi bila edina učencem in — učiteljem. Vsakega slovenskega pisatelja dolžnost bi bila dalje, pustiti svoje posebnosti, svoje muhe, ter pisati rad ali nerad po tej normalnej slovnici; to bi bilo pravo rodoljubje! Zlasti časnikarji slovenski bi se morali zavezati, da bode ta slovnica sama merodajna v njih listih; in noben pisatelj bi se ne smel pritoževati, ako se mu je njegov spis prekrojil po njenih pravilih: ne jaz, ne ti, — slovnica tako govori“.

Mimogredé naj še omenim nekaterih najnavadnejših slovniških in pravopisnih naopak, da se jih bodemo v bodóče vedeli bolje ogibati.

Naopačna je ta-le sklanja: Rod. = gospod Petra Zajc, ali: gospod Peter Zajca, nam. prav. = gospoda Petra Zajca: daj., mestn. = (pri) gospod Petru Zajc, ali: gospod Peter Zajcu, nam. prav. = (pri) gospodu Petru Zajcu; druž. = (z) gospod Petrom Zajc, ali: gospod Peter Zajcem, nam. prav. = (z) gospodom Petrom Zajcem.

Tisk Janez Leona, nam. prav. = Janeza Leona, ali tukaj prav za prav = Janez Leonov. Spisi Krištof Šmida, nam. = Krištofa Šmida; a še bolje bi se reklo = Krištof Šmidovi spisi. V Novomestu, v Belgradu. Tako se ne sme! Pravilno = v Novemestu, v Belemgradu; tudi Belgrad je naopačno, nam. = Beligrad!

Sploh nekateri ne poznajo razločka mej določnim in nedoločnim pridevnikom: iz Maribora izvorni dopis; bodi mu blagi spomin; neki pridni, pobožni deček; „mrzel veter tebe žene . . .“ zelen teloh; nam. prav. = izviren; blag; priden, pobožen; mrzli; zeleni.

V mestniku ednine moškega in srednjega spola dosledno rabiti končnico „u“, je, ako morebiti ne naravnost naopačno, vsaj gotovo prisiljeno: v Celju, v Gradcu, v spanju, v srcu, o delovanju, na polju, na cvetju i. t. d. Želeti pa je, da bi se določilo nekako pravilo, kdaj naj se rabi končnica „u“, a kdaj „i“.

Mej „iz“ (aus, heraus) in „s, z“ (von, herab, zusammen) je razloček: jaz ne vstanem „iz“ stola (aus dem Stuhle), ampak „sè“ stola; iz vrta (aus dem Garten), ne: z vrta; zgled (Beispiel), ne: izgled.

Vprašati, vprašanje, ne: prašati, prašanje. — Neki, ne: nek. — Vsih Slovincov, nam. prav. — vseh Slovencev. — „Možak“ pomeni toliko kakor = robuster Mann, torej je naopačno, pisati: hvala tistim možakom i. t. d. Beseda „možakar“ pa ima smešen pomen. torej ne gre, da bi kdo resno ogovarjal svoje sosede: Možakarji! . . ., kakor n. p. mešetar Pipec v znanej Kodrovej povesti. — Tvojo sestro nisem videl, nam. prav. = tvoje sestre; katero veselost ni zapustila, nam. = katere. — V teh razmerih (!), nam. = razmerah; ti kalí, nam. = té; krepki dlan (od Koseskega se ne moremo jezika učiti), nam. = krepka. — Vso našo ljudstvo, nam. = vse naše; dva pisma (!), nam. = dve pismi. — S družino, s zemljo, z postom, nam. = z družino, z zemljo, s postom. — Pridši, nam. = prišedši; izhajoč, nam. = izhajajoč. — Nekateri ne vedó razločka mej „kaj, koliko, kam“, in mej „kar, kolikor, kamor“. — To je se zgodilo, nam. — to se je . . .; padnem (dijal), nam. = padem. — Mestjan, nasiten, zarasten, nam. = meščan, nasičen, zaraščen. — Kaj veš „od“ brata (über den Bruder), nam. = o bratu. — Vredjeu, nam. = urejen. — Bil je en oče, bila ena mati, nam. = neki, neka! (Dalje prih.)

Nekoliko izrekov Bóris Miránovih.

(Nabral in uredil A. Gradíšnik.)

(Dalje.)

Mladi duh je malo dovteten za abstraktne nauke. Ako hočemo, da se kaka moralna resnica prime otročje duše, da začne kaliti in korenine poganjati v njej, treba ji dati primerno obliko in ta oblika je prilika, basen, povest. Radovednost se jame zgodaj razvijati v mladostni duši; njo je treba porabiti in obrniti v dobro.

Moralna povest bodi po istih zakonih izmišljena in zložena, kakor vsaka druga, ki nima pedagogičnega namena. Mladi bralec naj ne vé takoj, kam meri pisatelj sè svojo povestjo, da mu hoče kakor oslajeno grenko zdravilo vrniti ta in ta nauk. Še tega ni treba, da bi si bil mlad bralec, prebravši povest, jasno v svesti, česa se mu je učiti iz nje, kaka resnica je vánjo zavita: da mu je le pisatelj znal pravo struno v srci zadeti, za drugo naj ne skrbi. Čisto nepotrebno je tisto moralizovanje v

sami povesti, kakoršno se tako pogosto nahaja. Pisatelj kaže s tem, da nima pravega zaupanja v svojo moralno povest.

Ne slepimo se, ne zahtevajmo od nam izročene mladine neke idealnosti, katera je bila nam tuja, da naj njo veselí, kar je bilo nam dolgočasno.

Ljubezen do narave budimo v mladih srcih; ona je pravo zdravilo zoper surovost in vsestransko popačenost, večni vir najčistejših užitkov v slehernem stanju človeškega življenja.

Za to pa ni nikakor potreba, da vcepljamo mladini naopačne pojme o naravi, da jo ji kažemo tako, kakoršne si želimo, da bi bila.

Resnico govorimo z mladino tudi o naravi, kolikor pripušča stopinja njenega razvoja; ako ji česa povedati ne moremo, molčimo pošteno, to je edino pravo.

Narava je taka, kakoršna je, tako lepa, tako veličastna, da sama ob sebi, molčé slavi mogočno in modro stvarnikovo roko.

V naravi sploh ni ljubezni, narava nima srca; to si enkrat za vselej dobro zapomnimo, da se ne bomo sami sebe slepili. Človeku ni treba, da bil Darwinijanec, da spozná to resnico, samo oči mu je treba in pa nekoliko zdravega razuma.

Kar je najnaravneje, ni vselej tudi najbolje; in tudi sila je časi dobra, samo da je pametna!

II.

Ne sramujmo se očitno spoznati, kar nam ni in nam ne more biti na sramoto.

Bogat je naš jezik; gotovo; samo čuditi se moramo, kako je v takó kratkem času svojega književnega razvijanja, pri takó neugodnih razmerah dospél do tolikega bogastva. S to redko prikaznijo se slovenski národ lahko ponaša pred svetom, in nikdar ne bode pozabil môž, kateri so, ne gledé na svoj prid, mnogokrat na lastno kvar, iz golega rodoljubja, izobraževali mu jezik, bogatili ga, povzdigovali in blažili.

Začeli smo svoje národno izobraževanje na široki podlogi; prosto ljudstvo smo probudili iz národne nezavesti; v prostih srcih ima naše slovstvo svoje korenine; in to je edino pravo, ako hočemo, da naj se nežno drevesce krepko razvija in obilen sad obrodi.

Da se slovenščina ni takó ukoreninila in razširila, kakor vsi želimo, tega smo mej drugimi krivi sami — pisatelji slovenski!

Ako hočemo, da národ kupuje naše spise, podajajmo jih take, da jih bode mogel z veseljem in pridom brati.

Pri nas se je vse pre naglilo, in jezik je predelaval, kdor je utegnil, vsak po svoji glavi, po svojih načelih, večkrat pa tudi brez načel. Jezikoslovne razprave pišejo, in to oblastno pišejo, še dandanes pri nas po časnikih ljudjé, ki kažejo sè svojimi debelimi naopakami, da ne znajo še prvotnih slovniških zakonov. Imamo pa tudi môž, kateri so korenito izobraženi, učeni jezikoslovci, poklicani, da nam pospešujejo jezikov razvoj pri njegovih zakonih, a ti poslušajo samo svojo bistrournost brez ozira na življenje.

Koliko časa je, kar je stopil naš mali národ na zgodovinski oder! Ni čudo torej, da je njegov jezik zaostal v svojem razvoju za jeziki drugih, srečnejih národov. Kar smo zamudili brez svoje krivde, treba nam je skoraj dostoriti, da bomo z drugimi v eni vrsti.

Slovenski pisatelj mora najprej zmožen biti jezika, takega, kakoršen je v národu in v boljših knjigah naših; imeti ga mora popolnem v svoji oblasti. Ali jaz trdim, da bode slovenski pisatelj poleg vsega tega imel še velike težave, katerih ni sam kriv. Če mi kdo pravi, da jih nima, da vse, kar misli, lahko pové po slovenski, verujem mu rad;

samo vpraša se, koliko misli ima in kake misli. Za svoje domače, vsakdanje potrebe koliko je treba človeku besed? Kakih pet sto, recimo tisoč, s temi se izhaja za silo; ali koliko besed je potreboval Goethe, Shakespeare? Zdi se mi, da nekoliko več. Kdor torej tají uboštvo slovenskega jezika, ta nam razodeva — govorimo naravnost — svoje lastno uboštvo!

„Misli po slovenski!“ To je zopet beseda, ki ima toliko pameti v sebi, kolikor je človek vanjo položi. Misel sama za sé ni slovenska, ne nemška; ona je prosta, ne vezana na besedo, pred besedo je bila, sama si stvari besedo, takó, da smemo reči: Misel je postala beseda. Kaj posnemamo iz tega? Po moji sodbi to, kadar ne najdeš svoji misli primerne besede v jeziku, v katerem pišeš, stvari si besedo sam! Ker je misel, mora biti tudi beseda; ne da bi misel ugasnila, izginila, ker ni našla pripravne oblike; škoda bi je bilo, velika škoda, to se vé da samo, ako je misel kaj vredna. V svojem razvoji smo prehiteli domači jezik.

Za vsak pojem, za vsako misel, za vsako „nüanco“ misli treba nam imeti svojo posebno, določno besedo. Pojmi, kolikor jih imamo do zdaj, niso ne slovanski, ne nemški, mejnárodní so, lastnina vesoljnega človeštva, naj jih je pridobil kateri koli národ; ti pojmi so torej tudi naši, in zato je treba, da imajo v našem jeziku vsak svojo besedo. Kjer take besede ni, tam jo je treba ustvariti. (Konec prih.)

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

*

Zacvetela je cvetlica,
Rož'ca lepa: Operosa;
B'la Ljubljani je danica
Lepih mnogoverstnih ved. —
De pa vedno lepši bi cvetela,
Kinč'la se z lepoto svojo vso,
Je sinove svoje v ven'c objela,
In cvetela z združeno močjo!

Srečna tačas b'la Ljubljana,
B'la je vir edinosti;
B'la Modricam sedež zbrana,
Sedež b'la marljivosti. —
In zato so vede se vzdigvale,
Ki v lovornih vencih še slové;
Umotvorne dela so nastale,
Ki „Ljubljane kinč“ še zdaj stojé. —

Kar o pričujočem stoletji v pesmici „Cvetlica Operosa“ (Vodnikov Spomenik 1859 str. 169) priprosto popéva Jernej Lenček, to naznanja ob kratkem v „Epitome Chronologica“ (1713 pg. 88 etc.) Joan. Gregor. à Thalberg na pr.: An. 1693. Conditur celebris Academia Operosorum Labacensium in Jasonea Urbe, pia in Apollinem idololatria, ac immarcescibili Pieridum applausu . . . An. 1695. Annus centesimus inclytae Societatis Jesu Labacum, maximo Catholicae fidei incremento, et juventutis formandae utilitati, introductae, recolitur . . . An. 1698. Inclytum Collegium Juridicum Divum Ivonem Tutelarem suum, annuatim latinâ Panegyri, et solemni Missâ, celebrare decrevit . . . An. 1700. Fundatur magno Litteratorum commodo celebris Bibliotheca publica Labaci, munificentia Celss. Principis Episc. (Sigm. Com. de Herberstein), Praepositi (Joan. Preschern) et Decani (Joan. Ant. à Thalberg) Labacen . . . Templum Annunciatae Virg. solenni ritu consecratur . . . An. 1701. Cathedralis Basilica D. Nicolao sacra . . e fundo noviter erigi coepta . . . An. 1702. Alma Societas S. Ursulae Virginum . . omnigena Puellarum utilitate, introducitur . . Hoc anno Academia Phil-harmonicorum Labac. Authore

Jo. Bertholdo ab Höffer Patritio Carn. initium coepit . . An. 1706. Solemnitas introductionis officaturae in neo Cathedralem Basilicam D. Nicolai sub mensem Aug. festiuitate 14. diebus durante, quotidiano sermone, et binis supplicationibus popularium universae dioeceseos, celebratur. An. 1707. Octava Id. Maij fit magna pompa Consecratio sanctae Neo-Cathed. Basilicae . . . quotidie per octo ferias instructa nova supplicatio, solennes missae, et panegyres . . An. 1708. Conditur Labaci Collegium Carolinum Nobilium, tam Convictorum, quam Alumnorum, magno Pietatis, et Litterarum incremento etc. —

Academia Operosorum — Družba modrine delovnih — osnovana l. 1693 — je javno jela delovati l. 1701 ter obhajala prvi svoj zbor, kteremu predsednik je bil stolni prošt Janez Prešern. Družniki so bili iz raznih stanov, a privzeli so si lastne priimke na pr. Resolutus (Prešern), Sedulus (Thalnitscher t. j. Dolničar), Devius (Höffer), Providus (Gr. à Thalberg), Rectus, Taciturnus, Exquisitus, Inermis, Acuminosus, Candidus, Indifferens itd., češ, v vedah in umetnijah izginejo stanovski razločki. Spisovali so marljivo učene knjige, skušali se v umotvorih, izvršili v zidarstvu, kiparstvu, slikarstvu, v glasništvu, govorništvu in v pesništvu z zedinjenimi močmi sprelepe stvari, ktere so še sedaj Ljubljani kinč in kras na pr. stolna, nunska cerkev, sv. Petra, semenišče, mestna sovétnica, nektera znamenja, kipe, slike itd. Naštevajo se iz te dobe mnogi učenjaki in umetniki (gl. Dimitz Gesch. Krains IV. 107 — 130), kteri pa niso delovali v duhu slovenskem, marveč v smislu laškem, v jeziku latinskem in nemškem. Prikazal se je tedaj z vencem mnogi junak, kakor poje Koseski, a ptujemu ljudu ponos!

Slovenščino ali ubogo „krajnšino“ so gojili s priprostim ljudstvom takrat v knjigi le „fratres minores“ — kapucini. Kapucin je bil Janez Križski, Promptus, kteri se je „podstopil svoje pridige drukat sturiti v slovenskim jeziku“ in je od l. 1691 do l. 1707 na svetlobo spravil petero bukev „Sacrum Promptuarium“, kteri tako v književnosti slovenski sklepa obé stoletji. Kapucinec je bil, kteri se je za njim takrat prvi prikazal v našem slovstvu, in to:

I. Pater Hipolit iz Novega Mesta (Capricius Hippolytus Rudolphswertensis), kjer je bil rojen l. 1684., redovnik kapucin, pridigar pokrajine Štajerske, gvardijan, u. l. 1722 v Ljubljani. Spisal je 1) *Dictionarium trilingue ex tribus nobilissimis Europae linguis compositum in anteriori parte Latino-Germanico-Sclavonicum in posteriori parte Germanico-Sclavonico-Latinum, Nunc primo in lucem editum, à plurimis Sclavonicae linguae avidis, dudum desideratum, Omnibus quidem dictarum linguarum amatoribus perutile, specialiter tamen sclavonicorum Verbi Divini Praeconum commoditati, et utilitati dedicatum.* Calamo, et opera R. P. Hippolyti Rudolphswertensis, Ordinis Minorum Capuccinorum Provinciae Styriae Concionatoris, et quondam Ss. Theologiae Lectoris concinnatum. Permissu Superiorum, et Privilegio Sacrae Caesareae Majestatis. Labaci, Formis Joannis Georgij Mayr, Incl. Prov. Carniol. Typogr. MDCCXI. — To je tiskan naslov rokopisu, kteri se iz Zoisove zbirke hrani v tukajšnji javni knjižnici. Spisal je bil otec Hipolit, kakor v predgovoru pripoveduje, ta slovar na korist sebi in mladim redovnikom, kteri v neznanji jezikovem potratijo več časa za besedo nego za stvar samo. Kedar so ga pa ti in vnANJI duhovniki nagovarjali, naj svoje delo priobči za splošnje rabo, sklene pridejati mu kratko slovnico o sklanjanji in spreganji, kar mu prinese tiskar vže tiskano slovnico o slovenskem jeziku. Pater se začudi, začne jo prebirati, primerjati, popravljati svoj rokopis po njej, in ker se je poprav nabralo preveč, prepíše vnovič vse delo. A to ga je stalo mnogo truda. Pater umre. Po smrti njegovi so kapucini hoteli dati na svetlo dovršeni slovar, ali tiskana je bila le prva pola, vse drugo je ostalo v rokopisu, pač pa koristilo naslednikom, na pr. Vodniku, in drugim, kteri so se bavili z besednjaki. — Prva polovica ima v sebi 732, druga 284 drobno

pisanih strani na celih polah; za njimi se nahajajo sedmeri pristavki o imenih krajev, ljudstev, mest, rek, gorá, mož; o števniki; o svaštvu in sorodstvu; pridavki in popravki k slovarju, in na 70 straneh „Orbis Pictus“ po latinski, nemški in kranjski. Kopitar obširno opisuje in presojuje Hipolitovo dejanje v svoji slovnici (XLII. III. 75—108), kjer je ponatisnil tudi predgovor k slovarju, češ, „weil sie (diese Vorrede) ein lebendiges Bild ist des, noch jetzt gewöhnlichen, isolirten, unacademischen, um die Literatur ihres Faches unbekümmerten Treibens der Gelehrten unsrer Lande (S. 76)“. — O slovenščini pravi ondi, da je sicer težka, pa dovršena, olikana, in da slovenski književnik (Sclavus Literatus) pogreša je le zato, ker se po vseh učiliščih in vradnijah pase z nemščino in latinščino na pr.: „Difficultas hujus idiomatis non inde oritur, quasi hoc poprijs careret significationibus, cum Idioma Sclavonicum sit vna ex originalibus linguis, a qua, teste Chronologista Carnioliae Ill. D. Waichardo Valvasor, ultra XV linguae originem suam trahunt, estque talis prae multis linguis eminentiae, ut in illa a multis seculis, et forte a temporibus S. Hieronymi Ecclesiae Doctoris, cui haec lingua nativa erat, missa ad haec usque tempora in plurimis Illyriae partibus, praesertim maritimis, S. Sede ritum approbante et propagante legatur, quod nulli linguae nisi perfectae concedi solet . . . Igitur lingua Sclavonica, quam alij Illyricam vocant, originalis, perfecta, ab alijs independens est, neque orbata genuinis et propriis significationibus, quas vulgaris plebs optime novit: quod autem plerumque in Literatis a sua perfectione deficiat, causam non incongruam puto esse, quod illi penes nativam pluribus alijs, aut saltem in scholis ludimagistralibus, gymnasijs, Curijs, Dicasterijs, processibus, literis, ad morem Austriae, per totum Ducatum Carnioliae potissimum et quasi vnicam profiteantur, quo fit, ut dum hos lingua Sclavonica loqui contingat, si vocabulum proprium statim in promptu non habeant, illud a Germanismo, quo penes vernaculam instructi sunt, illico emendent, et saepe admodum ridiculos ex Germanismo et Sclavonismo commixtos efforment discursus etc.“ — kar je pač skušal prav sam! — V Kopitarjevi slovnici so iz „Orbis Pictus“ po nemški in po kranjski ponatisnjeni odstavki: Polsku dellu. Živinska Reya. Kunšt med delati. Preja ali Prestvu. Tkanje, Tkalisče; v pričujočem delu pak naj se iz njega pokažeta odstavka 36. pa 97. popolnoma sicer v Hipolitovi kranjski besedi, vendar po sikavcih in šumevcih v Gajevi pisavi:

a) Sedim stárosti tiga človeka. Ta človik je pervič en otrók, potler en pobèč, Dajle en mladenič, Dajle napréj en mlad mož, po tem en popólnoma mož, od tot en star mož. K' zájdnimu en staric, ali stari dedic — taku tudi v tem drugim spolu, so punca, deklíč, Dékelca ali divíca, žena, ali gospá, ena stara žena, ena stara Baba, ali bábica.

Šula. Šula je ena štacúna. V' katéri te mlade duše se h' ti čednosti napelújejo inu se rezloči v' mnogitere Versté. Ta vučenyk sedy na enim sédežu — ti šularji pak na klopejh — inu jih vučy, lety se vučé. Nukuteru se jim naprej zapiše z' kreido na eno čérno tablo. Nekateri sedé per myzi inu pišejo: on pak pobólša te fálerje, eni stojé inu gori právio (recitant, sagen her), kar so se navučili. Nekateri bajsmajo (fabulantur) inu se yskažejo oblédni, nepossajeni (petulantes) inu nemarni, lejni (negligentes): leti bodo kaštigáni z' ferlo iz straklom, inu iz šibo.

Paris-Galin-Chevé-ova pevška metoda.

(Opómnja k vvodnemu članku „Pouk v petji“ v „Učit. Tovarišu“ lanskega leta stran 370.)

Naj mi bo dovoljeno, g. Š-t-ovemu članku o petji v ljudskih šolah nekatere opombice pridejati ter mu nekoliko oporekati.

Vjemam se z g. pisateljevimi nazori, ondi izraženimi, razun onega stavka, v katerem našteva pevske učne pripomočke. Prezrl je namreč vedoma ali nevedoma po mojem na večletno skušnjo se opirajočem prepričanju najzdatnejše, za ljudske šole bi rekel edino sredstvo, otrokom izvrstno izolirati posluš, tonostav, melodično in taktovsko spretnost, in to sredstvo je: Paris-Galin-Chevé-ova (številikna) pevska metoda, kakor se nahaja v nemški jezik prevojena po Fr. Th. Stahl-ovih zvezkih: Singschule I. in II., za 1. stopinjo tudi po njegovih: „Singübungen und Lieder für kleine Kinder“ kot pevskih abecedah in berilih; po „Blätter zur Verbreitung der Chevé-schen Elementar-Gesanglehre“ pa kot návodu o tej pevskej metodi za učitelja. Z dovoljenjem zdanjega lastnika omenjene metode, E. Chevé-a v Parizu in Fr. Th. Stahl-a, autorizovanega prevodnika taiste v nemški jezik preložil je pisatelj teh vrstic ono tudi na slovenski jezik za prvi začetek s tem, da je priobčil v „Cerkv. Glasb.“ in v nekaterih iztisih ponatisniti dal, kratko obravnavo o poduku v tej metodi z naslovom: Kratek navod o petji po Paris-Galin-Chevé-ovi (številiknej) metodi (po 10 kr. pri Milicu v Ljubljani ali pisatelju v Rudniku pod Ljubljano); ter da je dal na svetlo v nekaj 100 iztisih pesmaričico za prvence po Chevé-ovi tonski pisavi (po številikah) z naslovom „Pevček“ (po 5 kr. ravno ondi) kot pevsko berilo učencem v praktično porabo poprej jim prisvojenih melodičnih in taktovskih vaj (po Singschule I., cena 21 kr. ali „Singübungen“, cena 12 kr.)

S to metodo je učiteljem podano sredstvo, po katerem se ustreza vsem zahtevam, ki jih stavlja g. Š-t na pevska učila; dà, še presega vse njegove zahteve in želje. Brez bojazni smem jo v ozir petja postaviti v eno vrsto z dr. Močnikovo računico v ozir računstva; vse, kar g. pisatelj hvali na računici, vse to v svoji stroki veljá tudi o Chevé-ovi pevski metodi.

Po taistej se prav lahko vstreza tudi učnemu načrtu in pevskega smotru, predpisanemu za ljudske šole, ki zahteva v 4. šolskem letu petje na podlogi notnega sestava; kajti prehod iz številikne na notno tonsko pisavo se kaj lahko in hitro izvede, potem ko so si učenci že prisvojili stvar, pevsko bistvo: melodiko in taktiko, in tak prehod se more učiniti za poukom po tej metodi celó v enorazrednicah že v 3. ali vsaj v 4. šolskem letu. Prav lahko se na ta način ustreza učnemu navodilu, ki zahteva: „Einübungen eines Liedes mit Secundengängen etc.“; kajti ne samo pesem v sekundnih stopinjah, temveč v vseh diatoničnih intervalih morejo učenci na podlogi te metode samostojno naprej solmizovati, potem tudi peti različne pesmi, sevéda od kraja le v priprostejših tonskih načinih (C. G. F-dur) ter v ložjih taktovskih merah pozneje tudi v težjih; po lahkem in gotovem načinu se tudi dovedejo do pevanja modulacij in hromatičnih tonskih razmer.

Rad verjamem, da se g. Š-t-u ona zahteva učnega navodila zlasti v eno- ali dvo-razrednicah prevelika dozdeva; res je taka, ako učitelj sebe in učence muči s prekomplirano, težko jim razumljivo, nezanimivo notno sestavo in navadno intervalsko metodo. A vse drugače je s Chevé-ovo metodo; tù je učencem vse lahko razumljivo, a tudi zanimivo; kajti že najprve vaje imajo v sebi prijetne melodične korake, da jih otroci s pozornostjo poslušajo; in ko učitelj zopet druge še le na tablo piše, že jih peti poskušajo; tù se otroci ne mučijo z dolgim razlaganjem različnih notnih veljav, intervalov, taktovskih načinov itd., temveč vse je tako priprosto, lahko a tudi uspešno, da z vso zavestjo rečem, kdor jo poskusi in **prav uporabljati vé**, ne bode je več popustil ter ne bode si nikdar boljše želel. Kar g. Š-t za nemogoče ima, to se bode zgodilo, da bodo učenci ne le zapustivši šolo, temveč jo še obiskajoči peli kolikor toliko „ex notis“.

Kdor tega ne veruje, naj blagovoli se k meni potruditi, in pokazal mu bodem na 10—14letnih otrocih resničnost teh trditev; pokazal, da ti otroci nekateri 2 leti, nekateri še le $\frac{3}{4}$ leta prejemavši po tej metodi pevski pouk po 1 uro na teden že lično pojejo „ex notis“, sicer zdaj še le v C-dur-u, kjer se je še le pred kratkim prešlo v notno sestavo, a kmalu sledi polagoma prevod tudi v druge tonske načine.

G. Š-t in sploh vsi gg. pevoučitelji ljudskih šol! omislite si omenjene 3 pripomočke za 30—40 kr. pri Milicu ali pri meni; poskusite to metodo in prepričali se boste v svoje veselje in zadovoljnost, da pišem resnico! A še enkrat poudarjam, da morate začeti (za podlogo imeti) s Stahl-ovo Singschule ali vsaj Singübungen ter ondotne vaje učencem prisvojiti, kakor vam kaže „Kratek návod“; še le po tem, že bolj proti koncu šolskega leta se morete s pridom posluževati „Pevčeka“, deloma tudi Foersterjeve „Pesmaričice“; brez onih vaj je učencem vsaka zbirka ali pesmarica s sedmerimi pečati zapečatená knjiga.

Ako se povzamete omenjeni prvi začetni delci, pripravljen sem prirediti „Pevček - a“ II. tečaj in „Návoda“ II. del ter prehod v notno sestavo. *Greg. Jakelj.*

Opis Krškega okrajnega glavvarstva.

I. L.

(Dalje.)

(Dostavek k spisu „Velika dolina“.)

(Sledeča pripovedka je domá v tej okolici. Natisnena ni bila menda še nikjer.)

Martin in Maruša.

Pri bistrem jezeru sta živela Martin in Maruša. Imela sta majhno leseno hišo. Martin je bil ribič, Maruša pa uboga predica. Martin je nekoliko naloavljenih rib za-se porabil, druge pa prodal. Necega dné je šel Martin ribe lovit, toda ni nič vlovil. Rekel je: „Še enkrat hočem trnek v vodo vreči“. In ko trnek v vodo vrže, prikaže se mu majhna pa čudna ribica, in ta spregovorí: „Jaz sem zakleta kraljeva hči, pusti me, vsaj od mene ne bodeš veliko dobička imel“. Ko je Martin prišel domov ter vse to Maruši povedal, ga je ona karala rekoč: „Kaj nisi nič od nje zahteval? Jutri moraš zopet iti, ter reči, da bi rada imela lepo veliko zidano hišo in okoli nje lepe vrte“. Drugi dan gre ribič zopet k ribici in reče: „Ribica brez imena! k tebi me pošlje moja žena; kar ona od tebe želí, to moja želja ni“. Ribica reče: „Le pojdi domov, tam boš videl lepo hišo“. In ko Martin domov pride, v resnici zagleda lepo zidano hišo; okoli nje lepe vrte. Nekaj časa je imel mir domá, toda zopet ga Maruša nadleguje, naj zopet gre in reče, da ona hoče imeti lep grad, okoli njega lepe vrte, polje ter veliko živine in vinogradov. Drugo jutro se zopet Martin napoti in ribico pokliče: „Ribica brez imena! k tebi me pošlje moja žena; kar ona od tebe želí, to moja želja ni“. Ribica spregovorí: „Le pojdi domov, tam boš videl na griči lep grad in lepe vrte, ter sadno drevje in vinograde“. Ko Martin domov pride, vidi na griči lep grad in okoli polje in vinograde, a na vrtu v svilnati obleki svojo ošabno Marušo, ki se sim ter tje sprehaja. Nekoliko časa je bil mir, toda zopet ga nadleguje, da ona hoče biti kraljica, on pa naj bi bil kralj. Toliko časa ga je nadlegovala, da je moral iti zopet k bistremu jezeru. Toda tisti dan je bilo oblačno, in ni bilo tako lepo jutro, kakor navadno poprej. Ko k jezeru pride, ne najde več tako čistega, bilo je kalno, in zopet pokliče ribico brez imena: „K tebi me pošlje

moja žena; kar ona od tebe želi, to moja želja ni“. Ribica se zopet v velikih valovih prikaže in reče: „Pojdi domov v svojo staro bajto!“ Ko pride Martin domov, videl je svojo Marušo za pečjo sedeti in britke solze točiti.

„Kdor z malim zadovoljen ni, velicega vreden ni.“

~~~~~

Župljánske in šolske občine v Mokronoškem okraji.

Št. Rupert.

Zemljepisni del.

V tej župljánski občini je samo dvorazredna šola v Št. Rupertu. Ljudí šteje ta občina 4345. Za šolo ugodne mladine je 437. V šolo hodi mladine 292. — Hribi so: Nebesa, Kovačev Hrib, Okrog, Žunovec, Mrtvaški Hrib. — Rečice in potoki: Bistrica, katera blizo Dol (Mariathal) izvira, ter se ne daleč od Mokronoga izliva v rečico Mirno (Neuring). Pri izviru se nahajajo postrve in potem goni mline in lesoreznice ali žage. Mirna počasi teče in napravlja marsikje močvirna tla, in veliko škode vsako leto ljudém provzročí, kadar izstopi iz svoje struge, zlasti takrat, kadar jim seno pobira. Nahajajo se v njej posebno okusni raki; mejí župnijo in občino Št. Rupert. — Potok Busnik, v katerem se nahajajo tudi okusni raki, izvira pod gorico Rakovke — teče skoz vas Škrlevo, Podgorico in Rakovnik, in se izliva v Zalogah v Mirno. Potok Jesenišica izvira pod Kostanjevico, goni mline, blizo Mokronoga se izliva v Mirno. Potok Sotla goni mline in fužino, in se izliva v Mirno. Njive so različne; travnikov je nekaj prav dobrih, pa tudi veliko ločka; vinogradi dajejo dobro vino, gozdi drv; pašnikov pa ni veliko. Ljudstvo se pečá razen kmetovanja še s kupčijo. Ljudsko materijelno stanje je srednje-dobro; (preveč je graščin, in ljudje morajo v najem jemati, osebnjakov je jako veliko in revnih). Lepa je goveja živina; prav veliko se je prodá na Laško; veliko prašičev se vsako leto spečá v Trst; tudi se priredi in prodá veliko lepih konj. Ljudje niso kaj omikani; le malo jih zna brati in pisati. Vasi je v šolski občini 27. Imena posameznih vasi in število prebivalcev: 1. Brinje 113 ljudi; 2. Draga 142; 3. Bistrica 193; 4. Gabrjele 175 (občina Št. Rupert, župnina Tržiše, otroci hodijo v Tržiše v šolo); 5. Škrlevo 116 z graščino Škrlevo; 6. Hom 213; 7. Hrostno 118; podružnica na Vihri (sv. Duh); 8. Hrastovica 67; 9. Jesenice Gor. 107; 10. Jesenice Dol. 69, podružnica sv. Kocijan; 11. Kamenje 166; 12. Kostanjevica 83; 13. Rakovnik 143, graščina Rakovnik blizo graščine Dob; 14. Št. Lovrevec 336, občina Št. Rupert, župnina Dole (šola Dole); 15. Mladatiče Gor. 89, občina Št. Rupert, župnina Tržiše (šola Dole); 16. Mladatiče Dol. 77, občina Št. Rupert, župnina Tržiše (šola Dole); 17. Moste 48, poddr. sv. Rok; 18. Okrog 79, poddr. sv. Barbara; 19. Pijavice 35, občina Št. Rupert, župnina Tržiše (šola Tržiše); 20. Polje 133, občina Št. Rupert, župnina Tržiše (šola Tržiše); 21. Prelesje 110; 22. Ravne 64; 23. Ravnik 103; 24. Roženberk 32; 25. Št. Rupert 336; 26. Zabukovje 172, podružnica sv. Peter (Žunovec); 27. Zaloka 75, poddr. sv. Neže; 28. Straža 169; 29. Svinjsko 172, 30. Trstenik 174, blizo graščine Kot; 31. Vrh 169; 32. Veliki Cirknik 159, poddr. Cirknik (sv. Križ); 33. Mali 108. Cerkev je iz 12.—13. stoletja v gotiškem slogu sezidana (1497. l.). Župniki so bili: župnik Auerspergar (1490. l.) postal je I. prošt v Rudolfovem. Belčič (1680. l.), Bučar, Zupin. Kaplan je bil dr. Vidmar, bivši škof Ljubljanski. Šola je od 1833. l. Poprej se je poučevalo v Bundrovi-Škedelnovi hiši, še zdaj pravijo „v šoli“

temu posloplju. Prvi učitelj je bil Feichtinger, ki je potem postal davkar v Mirinski graščini. Za njim so bili učitelji: Mlakar, Pust, Podrekar, Dolar. Ivan Zupančič je službo dobil pri Novi Štifti na Štajerskem. Andrej Grčar, Anton Pavčič. Razširjevanje šole se je 1876. l. za učitelja Andr. Grčarja začelo. Prva učiteljica je bila gospdč. Amalija Lenasi, ki je umrla kot supruga učitelja Andr. Grčarja. Bila je prav priljubljena učiteljica. Druga učiteljica zdanja je Amalija Regnard.

Šolski dobrotniki so precej že za šolsko deco darovali; ti so g. graščak Ferdinand Dolar in pa Anton Zajec. Prvi se je leta 1876/7. posebno prizadeval in je mile darove za šolsko deco nabiral, ter nabral 63 gld. in tudi sam je daroval po 10 gld., kakor tudi g. Zajec, dve leti po 10 gld. Drugih dobrotnikov je še tudi precej, in ako bi se vknjižili dobrotniki, bi se grofinja Barbo, vdova generala barona Langa na Veseli Gori, roj. grof. Barbo, dr. Skedl, Alojzij Košir in dr. pred vsemi vpisali. Grofinja Barbo vsako leto po 5 gld. šoli daruje. Gospa Lang po 60 revnih otrok o Božiči obdaruje z obleko, kajti ona od družih imenitnih gospodskih družin in graščakov milodarov nabere in potem tudi sama obleko dela in jo predeluje.

Gradovi so: Rakovnik (Kroissenbach), lastniki grof Barbo-vi dediči; Dob (Watzenberg) tudi Barbo-vih, sezidali so ga menda Turjaški grofje, morebiti še v 13. stoletji; Škrlevo (Greulach), je spadal svoje dni k Mokronogu in bil menda še v lasti sv. Eme; Kot (Winkel); Zagorica.

(Dalje prihodnjč.)

D o p i s i.

Iz Prage. Mestni šolski svèt je sklenil, stene po prehodih na meščanskih in ljudskih šolah okrasiti z izreki slavnih českich pisateljev, da si jih šolska mladež toliko ložje zapomni in se ravná po njih naukih.

Z Dunaja. Kakor za novoletno darilo nam slovanskim učiteljem je skovalo in mestnemu odboru izročilo tukajšnje ultra-nemško politično društvo »Deutscher Club« jako pikro pisano peticijo, v koji se izreka zahtevanje, da naj se mestnemu šolskemu svétu ukaže, v bodoče nameščavati na mestnih šolah samo nemške učitelje, nikakor pa ne učiteljev slovanske národnosti, ker poslednji baje ne znajo pravilne nemščine govoriti. Toda vsak zná, da je to samo navidezni uzrok. Pravi uzrok tič pa v tem: prvič, da nam nemško-židovski učeni proletarijat zavidá naš težko prisluženi kruh; drugič, da jih je njihova politična strast že tako oslepila, da ne vidijo, da si s takimi pojavi sami sebi jamo kopljejo; kajti toliko statistike menda vender znajo, da v Avstriji »največ sveta otrokom sliši Slave«, in če ti strogo začnó izvrševati to, kar zdaj namerava storiti liberalna (?) nemška gospôda, potlej bode sedelo še več učenega nemškega sveta doma brez kruha za pečjo, nego zdaj. — Tudi mi smo potrkali na mestni odbor za povišanje plač, a kakor se čuje, ne bomo tako srečni, kakor ste bili vi v Ljubljani, ker mestni očetje naše prošnje nič kaj prijazno ne gledajo.

V naučnem ministerstvu imajo v tem letu pri oddelku za ljudsko šolstvo sledeči trije gospodje glavno in odločilno besedo: 1. Namestniški sovétnik German ima nameščenje in plačo katehetov, stavbene zadeve ljudskih šol, ustanovljenje, razširjenje ter opuščenje ljudskih šol, potem zadeve umirovljenih učiteljev in njihovih vdov in sirot. 2. Dvorni sovétnik Ulrich ima šolsko nadzorstvo, učne načrte in učni jezik na ljudskih šolah, revizijo učnih knjig, učiteljišča in izpraševalne komisije. 3. O vseh rečéh ljudskega šolstva pa ima revizijo vitez Herman.

Naš mestni odbor je sklenil, dobiti za mesto lastni šolski štatut, ker so se vsled šolske novele razmere v mestu in na deželi dokaj izpremenile. — V tukajšnjem mestnem šolskem svétu so se oni dan razgovarjali o slabih nasledkih prezgodnjega poučevanja otrók. Povod temu je dala prošnja nekega očeta, ki je hotel svojega šestletnega sinka v tretji razred vpisati. Vodja Bobies je poudarjal, da ravno to, ker hočejo nekateri stariši iz svojih otrok čudeže delati, je uzrok, da so potem nervozni, kratkovidni in sploh slabotni na duhu in telesu.

Iz Štajerskega. (Dobro znamenje.) Dolgi dve leti smo štajerski rodoljubje nezadovoljni opazovali nečuvveno hujskanje nevednega ljudstva proti nam národnim učiteljem in duhovnikom po

uradniku Rothschädl-nu iz Šmarij in profesorju Nagele-tu iz Maribora, koja sta oba glavna agitatorja nemškega »Schulverein-a« na Spodnje-Štajerskem. Zdaj pa smo dobili vendar zadostenje s tem, da je slavno ministerstvo obema prepovedalo agitacijo in načelnitvo tistih »Ortsgrupp«, za kar smo slavnej vladi jako hvaležni. Slava jej!

— b —

Iz Celja. Štajerski deželni šolski svèt je dovolil neki zasobni učiteljici ustanovitev višje dekliske šole v našem mesteci. Kakor bi radi, se je štajerski Slovenci ne moremo veseliti, ker že naprej vemo, da ista ne bode družega, kakor jeden ponemčevalni stroj več, in teh imamo pa že tako preveč.

— č —

Iz Idrije. Izvestno ste čitali po časopisih, da je minolega leta naše rudarsko mesto obiskal poljedelstva minister excel. grof Falkenhayn. Pri tej priliki je prišel tudi v našo šolo, ter se je za napredek mladine jako zanimal. Blagovoljnega čitatelja čujem vprašati: Zakaj nam poročas to še le zdaj? Zato, ker so se nasledki tega pohoda pokazali tudi še le precej pozneje. Kakor sem še le zdaj izza koulis pozvedel, se je baje visoki gost proti rudarskemu oskrbnitvu jako začudil, da ni po naših šolah nikake božje podobe videti. In to je pomagalo, kajti zdaj krasijo vse šolske sobe častna znamenja kristjanov, kar je pa tudi čisto prav, vsaj v naše šole ne hodijo židovski otroci, da bi se nad temi podobami spodtikali. In vendar to nekaterim gospodom ni kaj posebno po volji.

— e —

Iz Hotedršice. (Zahvala.) Gospod Ignac Gruntar, c. k. notar, je blagovolil tukajšnji šolski mladini podariti 6 gld. za napravo šolske biblioteke, za kar se mu podpisano šolsko vodstvo v imenu šolske mladine najtoplejšo zahvaljuje.

Karl Weber,
učitelj.

Iz Bleda. (Zahvala.) Tajnik kupčijske zbornice Kranjske, deželni odbornik, cesarski svetovalec itd. gospod Janez Murnik je blagodušno, kot velik prijatelj šolski, podelil učiteljski knjižnici Radovljiškega okraja 182 knjig, lepo in trdno vezanih, različnega zapopadka. Za ta lepi in visoko cenjeni dar izreka podpisani v imenu knjižničnega odbora in vsega tukajšnjega učiteljskega najpresrečnejšo zahvalo.

J. Trojar,

predsednik knjižničnega odbora.

Iz Ljubljane. Iz seje c. k. deželnega šolskega sveta 24. in 29. nov., 20. in 24. dec. preteč. l. Prošnje za oprosteno šolnine se rešijo. — Profesorju srednjih šol dovoli se druga petletna doklada. — Enorazrednica v Oblokah razširi se v dvorazrednico. — Določi se o poročilu Ljubljanskega mestnega magistrata zastran uravnanih učiteljskih plač. — Ljudskemu učitelju se povikša plača s 1. jan. 1885. l. — O podelitvi iz dohodkov cesar Franc-Jozefove ustanove nasvétuje se deželnemu odboru. — Prošnje treh učiteljskih vdov za vdovsko pokojnino se rešijo. — Poročili vodstev c. k. izobraževališč za učitelje in učiteljice za l. 1882/83. se na znanje vzamejo. — Ravno tako se tudi na znanje vzame in potrebno ukrene o letnem poročilu ljudskega šolstva na Kranjskem za preteč. leto. — Več učiteljskih služeb se za trdno umesti. — Pogodbeni načrt za prodajo licejalnega poslopja in stražnice v Ljubljani se dopolni in oddá slav. c. k. ministerstvu za bogočastje in uk. — Enorazrednica v Starem Trgu pri Poljanah razširi se v dvorazrednico in ustanové se nove enorazrednice v Radencah, Čepljah in v Podgoro. — Prošnja učiteljske vdove za pokojnino iz milosti oddá se višjemu mestu. — Prošnja obolelega učitelja za dopust izročí se zadevnemu okrajnemu šolskemu svétu. — Poročilo o srednjih šolah na Kranjskem oddá se višji oblasti. — O prošnji krajnega šolskega sveta za denarno pomoč k napravi šolskega vrta poroča se višji oblasti. — Okrajni šolski svèt poroča o zadevi okrajnega šolskega nadzornika. — Predništvo nunskega samostana v Ljubljani prosi, da bi se dovolilo, trem zasebnim kandidatinjam k učiteljski preizkušnji priti. Prošnja oddá se s primernimi nasvétí višji oblasti. — Sklep Ljubljanskega občinskega zbora o poučevanju v nemškem jeziku v mestnih šolah oddá se posebnemu oddelku, da naj to stvar preudarja in potem deželnemu šolskemu svétu o tem poroča in potrebno nasvétuje. — Prošnja pomožnega učitelja, da bi prišel k učiteljski preizkušnji, oddá se višji oblasti. — Ukrene se potrebno o ustrahovalnih preizkavah dveh učiteljev. — Določi se o prošnjah za oddajo Metelketovih ustanov. — V več šol uvede se poludnevno poučevanje. — Reši se več prošenj za nagrade in denarne pomoči.

— (Iz seje mestnega zbora Ljubljanskega 4. t. m.) G. profesor Šuklje poroča v imenu šolskega odseka tako-le: Na sklep mestnega zbora dné 28. septembra 1883., v katerem so se uredile učiteljske plače na javnih ljudskih šolah Ljubljanskega mesta, odgovarjal je deželni šolski svèt z odlokom 29. novembra 1883. Priznavši, da je občinski zastop s svojim sklepom izdatno zboljšal položaj učiteljskega osebja ter s tem dokazal svojo napredno in šoli prijazno mišljenje,

ugovarja c. kr. deželni šolski svet vendar nekaterim posamičnim določbam. Mestni šolski odsek pretresaval je dotični odlok ter stavi mestnemu zboru sledeče nasvete:

a) Opiraje se na §. 3. državne postave 20. junija 1872. l. naglašá deželna šolska oblast, da se smejo učitelji veronauka nastavljati le na meščanskih, a ne na ljudskih šolah. Ista postava določá, da imajo dotične cerkvene oblastnije skrbeti za brezplačni pouk v krščanskem nauku. (§. 1.) Šolski odsek mora pač priznavati, da bi se s tem ustrezalo materijalne koristi Ljubljanske občine, dvomi pa odločno, da bi to ugajalo šolskemu interesu. Ker so duhovniki Ljubljanski itak preobloženi z dušnim pastirstvom, opravlja sedaj službo kateheta na naših ljudskih šolah poseben duhovnik, kateremu se zato odmeri posebna remuneracija. Ali gledé na to, da dotični učitelj veronauka poučuje na petnajst razredih, da ima pod seboj več nego 1200 učencev, kar gotovo nima več primere v celem cesarstvu, gledé dalje na to, da pripada veronauk k najvažnejšim predmetom ljudske šole, ter da je prava podloga versko-nravne odgoje, katera je glavni namen ljudskemu šolstvu — poudarja šolski odsek, da je dotična državna postava v nasprotju z dejanskimi potrebami našega šolstva. Ona stabilnost v učiteljskem osebju, katera najbolj upliva na ugodni uspeh pouka, se ne bode dala doseči drugače, nego če se stalno namesti poseben učitelj veronauka s stalno letno plačo.

Tedaj predlaga šolski odsek, mestni zbor naj sklene:

1. oziraje se na §. 33. drž. zakona 20. junija leta 1872. naj ostane g. katehetu za zdaj njegova začasna remuneracija.

2. ob jednom pa naj se mestni zastop Ljubljanskega mesta obrne »de lege ferenda« do visokega ministerstva s prošnjo, da ono postavnim potom skrbi za to, da se odpravijo ovire, katere zdaj še zadržujejo stalno nameščenje kateheta na Ljubljanskih javnih ljudskih šolah.

b) Gledé podučiteljskih služeb na deških šolah odobrava sicer c. kr. deželni šolski svet, da se je opravila kategorija podučiteljev, ter nadomestila z učitelji II. vrste, vendar zahteva, da se morajo vse te službe II. vrste vnovič razpisati, ter to naroča mestnemu šolskemu svétu. Sklicuje se na §. 19. dež. zak. 29. aprila 1873. l. (štev. 22.) kateri se glasi: »Soll nicht eine einfache Vorrückung nach dem Dienstrange, sondern eine Beförderung in eine höhere Gehaltsstufe stattfinden, so muss dasselbe Verfahren eingehalten werden, welches für die Besetzung einer erledigten Dienststelle vorgezeichnet ist.« Toda šolski odsek je tega mnenja, da so pri tej premembi Ljubljanski podučitelji ostali bistveno na istej stopinji, kakor dosihmal, navzlic temu, da se jim je podelil drug naslov, da se tedaj ne more govoriti o »Beförderung« in da je tudi za to premembo merodajen §. 18. istega zakona, kateri prepušča »die blos nach dem Dienstrange sich richtende Vorrückung aus einer niederen Gehaltsstufe in eine höhere«, v okrajnej šolske oblasti »brez razpisa službe.« V tem ga potrdi poleg drugih ozirov tudi ta, da bi Ljubljanski podučitelji, ako obveljá argumentacija deželnega šolskega sveta, ostali na nižjej stopinji, nego zadnji učitelj na kakej vaškej šoli, — kajti povsod drugod po deželi odpravljen je naslov »podučiteljev«.

In če se pomisli, da deželni šolski svet pri novem konkurzu, nikakor ni vezan ne na predlog mestnega zbora niti na osebe dosedanjih učiteljev, če se pomisli, da on imenuje po vsem druge prosilce na mesta, katera sedanji učitelji opravljajo trudoljubno in marljivo že deset in več let — potem utegne argumentacija šolskega odseka biti opravičena in stvarno utemeljena.

Ali oziraje se na to, da mestni šolski svet sedanjim podučiteljem takoj lahko podeli učiteljske službe druge vrste provizoričnim potom in trdno se nadejaje, da bode deželni šolski svet v svojem času iste službe podelil brez izjeme sedanjim podučiteljem, predlaga šolski svet:

»Mestni zbor naj določitve dež. šolskega sveta naznanje vzame.«

c) Na zadnje omenja deželni šolski svet, sklicevaje se na §. 22. drž. zakona z dné 29. aprila 1. 1873. in §. 1. dež. zakona 28. oktobra 1875, da se službe učiteljic II. vrste z letno plačo 500 gld. ne smeje ustanoviti zaradi tega, ker najnižja učiteljska plača v Ljubljani znaša 600 gld. Šolski odsek priznava sicer, da je ta ugovor postavno utemeljen, ali z ozirom na to, da nasvetovana letna plača 500 gld. popolnem zadostuje potrebam učiteljic, da se jih bode tudi s takimi pogoji vedno dovolj oglašalo za učiteljske službe v Ljubljani, nema on nikakoršnega vzroka, priporočati poviksanje letnih plač za učiteljice na 600 gld. Tedaj nasvetuje, da se na deklških šolah obdrži naslov in kategorijo »podučiteljic«, nadejaje se, da bode deželni zbor, kot kompetenten faktor kakor hitro mogoče odpravil anomalijo, katera obstójí v tem, da se le v glavnem mestu dežele še nahaja sicer po vsej deželi že odpravljeni inštitut »podučiteljic«. Ob jednom predlaga:

»Mestni zbor naj sklene, povikšati letno plačo podučiteljicam na deklíškej šoli od 420 gld. na 500 gld. s petletnicam po 50 gld.«

d) Konečno pa je šolski odsek primoran, opozarjati mestni zbor na veliko in očividno krivico, katera se avtonomiji Ljubljanskega mesta godí po deželnej šolskej postavi z dné 9. marca 1879. Po vseh deželnih zakonih veljá načelo, da imenuje učitelje oblast, katera skrbi za učiteljske plače in s tem se ujema tudi državna šolska postava z dné 14. maja 1869., člen VII. dež. zakona, 19. decembra 1. 1874. in §. 1. dež. zakona 26. oktobra 1875. l. pa določita, da za vse potreščine Ljubljanskih mestnih šol ima skrbeti mestni zbor. In vender, navzlic temu, da Ljubljansko mesto iz svojih dohodkov plačuje vse učiteljsko osobje, da ima ono skrbeti za šolska poslopja in za šolske dotacije sploh — navzlic temu nema nikakih dejanskih pravic pri oddajanji učiteljskih služeb, kajti §. 29. posl. novele 9. marca 1879. poudarja izvestno, da deželni šolski svèt nikakor ni vezan, ne na predlog krajne šolske oblasti, niti na njene ugovore proti jednemu ali drugemu prosilcu. Da ima Ljubljansko mesto vsled §. 28. iste postave pravico v deželnem šolskem svētu, kateri obstoji iz jednajst udov, zastopano biti po jednem zastopniku, gotovo ni nobeno odškodovanje za določbo, katera se prav norčuje z vsemi načeli občinske in deželne avtonomije. In ker se ta nedostatnost jasno kaže tudi v sedanjem slučaju, ko bode deželni šolski svèt na novo imenoval polovico vsega učiteljskega osobja Ljubljanskih mestnih ljudskih šol, predlaga šolski odsek:

»Mestni zbor naj sklene resolucijo do deželnega zbora, katerej se deželni zbor vojvodstva kranjskega pozivlja, kakor hitro mogoče nadomestiti dežel. postavo 9. marca 1879. l. s pravičnejšim, idejam samoupravi ugodnejšim zakonom.«

Vsi predlogi šolskega odseka sprejmó se brez ugovora jednoglasno.

— Imenovanje. Gospod Ivan Lapajne, ravnatelj meščanske šole v Krškem, imenovan je okrajnim šolskim nadzornikom za Novomeški okraj na Dolenjskem. Čestitamo novemu nadzorniku in ravno tako tamkajšnjemu učiteljstvu!

— »Ljubljanskega Zvona« izišla je prva letošnja številka. Vsebina: 1. Nenad: Oblaku. Pesen. — 2. Dr. Ivan Tavčar: Mrtva srca. Povest. — 3. Ivan Frnke: Pogreb v Indiškem Oceanu. — 4. E. Lah: Zemljepisne črtice. I. Bohinj. — 5. J. Trdina: Bajke in povesti o Gorjancih 18. — 6. Janko Krsnik: Rojenica. — 7. A. Funtek: Grajski zvon. — 8. J. Trinko: Národne stvari. I. Vedomec. — 9. L. Žvab: Črtica o Primoži Trubarji. — 10. S. Rutar: Kranjsko. — Krajna. — 11. Književna poročila: I. Al. Hudovernik: Slovenski Pravník. II. Andrej Kragelj: Quattor evangeliorum versionis palaeslovenicae Codex Mariannus. II. K. Štrekelj: Nove hipoteze o glagolici in cirilici. — 12. A. S.: Kratice meterskim meram in utežim. — 13. Slovenski glasnik. — Res, prav veliko prelepega blaga! Prav živo tedaj priporočamo ta leposlovni list slovenskemu učiteljstvu.

Raznoterosti.

V 1. številki t. l. je gosp. Vaški Jarni govoril o naših šolskih knjižnicah. Morda da utegne koga zanimati, ako podamo tñ statistiko šolskih knjižnic na Francoskem. Taka je: leta 1865 so imeli tam 4833 šolskih knjižnic, l. 1871 = 14.679, l. 1876. 17.764, l. 1879. 20.552 in l. 1883. 30.000. Vrhu tega imajo pa še 6000 občinskih knjižnic. To je res dostojni napredek velikega omikanega národa!

— **Šolstvo na Štajerskem.** Koncem avgusta 1883. l. je bilo na Štajerskem 761 javnih šol (inklusivno 3 držav. šole vadnične), 20 poddružnic (ekspositor), 6 ekskurendnih postaj, 42 zasebnih (privatnih) in 7 tovarnih, skupaj 836 šol in šolskih postaj. — Od navedenih 761 javnih šol jih je bilo: 2 trirazredni meščanski, 2 osemrazredni ljudsko-meščanski šoli, 1 sedemrazrednica, 2 šestrazrednici, 56 pet-, 73 četiri-, 108 tri-, 196 dve- in 341 enorazrednic. Od vseh je bilo 709 mešanih, 29 deških in 23 deklíških šol z 1590 razredi. 56 razredov je imelo paralelke. — Na vseh šolah je bil pouk celoleten, na 651 celo-, na 110 šolah pa poldneven. Iz različnih razlogov se je na 16 večrazrednicah začasno v jednem ali v po dveh razredih poldnevno poučevalo. — Gledé poučnega jezika je bilo 526 nemških, 160 slovenskih in 75 utrakvističnih (slovensko-nemških) šol. Šolskih poslopij je bilo 165 prav dobrih, 252 dobrih, 231 povoljnih, 113 nepovoljnih; šolska oprava je bila prav dobra v 84 šolah, v 255 dobra, v 333 povoljna in v 89 šolah nepovoljna. Število dobrih poslopij se je proti lani za 19 povišalo in tudi gledé šolske notranje oprave so se razmere zdatno poboljšale. — Od navedenih 42 privatnih šol, katere so večidel deklíški zavodi, jih žviva 19 pravico javnosti. — Otrok

šolske starosti je bilo 164.258, od katerih vsled duševnih ali telesnih slabosti 4552 ni moglo v šolo hoditi; tedaj je imelo le 159.706 (za 3350 več od lani) dolžnost šolo obiskovati, od katerih je obiskovalo a) javne šole 143.183, b) višje šole 2168, c) privatne šole (ali so se doma poučevali) 5878, d) šole v tovarnah 151, skupaj 151.380 otrok. 8326 t. j. 5.3% se jih pouka ni vdeležilo. 9279 otrokom višjih letnih oddelkov se je vsled prošnje obiskovanje olajšalo, t. j. bili so od obiskovanja po letu oproščeni. Poučevalo je na 758 javnih šolah (izjemoma državnih vadnic) v 1581 razredih z 56 paralelkami 1650 oseb, in sicer: 3 ravnatelji meščanskih šol, 399 nadučiteljev, 556 učiteljev, 320 podučiteljev, 72 pomožnih učiteljev, 5 nadučiteljic, 45 učiteljic, 242 podučiteljic, 18 pomožnih učiteljic. Verozakon je poučevalo 866 veroučiteljev, katere so cerkvene oblasti za to določile. *Po „Popotn.“*

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na enorazrednici v Jesenicah s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. — Na dvorazrednici na Čateži služba II. učit. s 400 gld. letne plače. Prošnje do konca tega meseca na okrajni šolski svēt v Krškem. — Na enorazrednici v Hotiči pri Litiji s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. — Na enorazrednici v Žaljni s 400 gld. letne plače in s stanovanjem. Prošnje do konca t. m. na okrajni šolski svēt v Litiji.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. France Papa, nadučitelj v Metliki, dobil je nadučiteljevo službo v Škofji Loki. — G. Janez Bantan, učitelj v Šent-Lampertu, je za trdno postavljen kot nadučitelj v Dragatuš. — G. A. Vrančič, učitelj v Trebnem, gre začasno na II. učit. službo v Metliko. — Gspdc. Kristina Zadnikar, bivša učiteljica v Šent-Jerneji, dobila je II. učit. službo v Šiški pri Ljubljani. — Gspdc. Kristina Železnik, učiteljica v Semiču, je šla v Dragatuš, in gspdc. Franciška Jankovič, izpr. kandidatinja, šla je v Semič. — Gspdc. Julija Piš, popred učit. namestnica v Blagovici, je šla na deklško šolo v Črnomelj. — Gspdc. M. Mihel, je šla iz Šent-Kocijana v Mokronog. — G. Hočevnar gre iz Velike Doline na II. učit. službo na Rako. — G. Luk. Kavalar, izpr. kandidat, gre začasno v Jesenice na Dolenjskem, in g. Fr. Gärtner, izpr. kandidat, začasno v Sorico. — G. Jos. Spintre, c. k. okrajni šolski nadzornik v Kočevskem okraji, je kot okrajni šolski nadzornik odstavljen.

Ivan Lapajne v Krškem

priporoča: „Praktično Metodiko“ (80 kr.), „Prvi poduk“ (60 kr.), „Prirodopis“ (56 kr.), „Fiziko in kemijo“ (60 kr.), „Zemljepis“ (26 kr.), „Geometrijo“ (24 kr.), „Malo fiziko“ (23 kr.), pisanke (100 komadov 70 kr., 80 kr., 90 kr., 1 gld. 15 kr., 1 gld. 50 kr., [s sušivnim papirjem], 2 gld. 50 kr. [za naloge]) in risanke (2 gld. 20 kr. 100 komadov male oblike; 3 gld. 100 komadov velike oblike), „Domovinoslovje“ (20 kr.), „Pripovedi iz zgodovine Štajerske“ (4 kr. — 32 str.), ter naposled „Zgodovina štajerskih Slovencev“ (1 gld.), ki izide do konca l. 1884.

Listnica upravnštva: Gospodu Ivanu Zarniku na Breznici: „Tovariša“ od l. 1882. in 1883., ako želite, lahko še dobite. (Oba tečaja staneta 5 gld.) — Gosp. Vjek. Špinčič, prof. v Kopru: Hvaležno prejeli 3 gld. na ime „Uprava Kotarske učiteljske knjižnice“ v Kopru kot naročnino na „Učit. Tov.“ za l. 1884. — Gosp. Janku Žirovniku v Gorjah: Prejeli 3 gld. ter jih za l. 1883. vknjižili.

Listnica uredništva. G. Kr. E. v St. T.: Tudi drugod (pa ne sploh) se čuje o enakem davku, zoper katerega ne pomaga, braniti se. — G. B. v K.: Hvala za lepo podporo; le še večkrat kaj! — Vsem prijateljem, ki nam voščijo veselo novo leto: „Bog ga daj tudi vam!“